

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Humanitaar- ja sotsiaaalainete õpetamine põhikoolis õppekava

Kadi Tisler

SOTSIAALPEDAGOOGIDE HINNANGUD ISEENDA JA KOOLI VALMISOLEKULE
ÕPILASTE VAHELISE KÜBERKIUSAMISE PROBLEEMIGA TEGELEMISEKS NING
SEKKUMISTE KASUTUSEST

Bakalaureusetöö

Juhendaja: lektor Karin Naruskov

Tartu 2022

Kokkuvõte

Sotsiaalpedagoogide hinnangud iseenda ja kooli valmisolekule õpilaste vahelise küberkiusamise probleemiga tegelemiseks ning sekkumiste kasutusest

Küberkiusamine on üks nendest probleemidest, millega õpilased võivad kokku puutuda ning mille puhul sotsiaalpedagoog võiks osata abi ja tuge pakkuda. Hetkel pole aga teada kuivõrd valmis on sotsiaalpedagoogid küberkiusamise korral sekkuma. Bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada sotsiaalpedagoogide hinnangud enda ja kooli valmisolekule õpilaste vahelise küberkiusamise probleemiga tegelemiseks ning milliseid sekkumisi küberkiusamise korral kasutatakse. Töö eesmärgist lähtuvalt kasutati kvantitatiivset uurimust. Veebipõhisele küsimustikule vastas 30 Tartu, Viljandi ja Valga maakonnas töötavat sotsiaalpedagoogi. Tulemustest selgus, et sotsiaalpedagoogide enda valmisolek küberkiusamise probleemiga tegelemiseks on hea ja nad nõustuvad, et nende probleemidega peaksid tegelema sotsiaalpedagoogid. Lisaks selgus tulemustes, et koolides, kus sotsiaalpedagoogid töötavad on küberkiusamine probleem, kuid koolide valmisolekut sekkuda hindasid sotsiaalpedagoogid siiski kõrgelt. Kõige enam kasutatakse küberkiusamise probleemi puhul sekkumisena suhtlemist.

Võtmesõnad: küberkiusamine, sotsiaalpedagoogid, valmisolek, sekkumine

Abstract

Social pedagogues assessments of themselves and the school's readiness to deal with cyberbullying among students and the use of interventions

Cyberbullying is a problem that students face but also where social pedagogues know how to provide help. Today, it is not known, how ready are social pedagogues to intervene in case of cyberbullying occurs. The aim of this Bachelor's thesis was to find out how social pedagogues assess themselves and their schools regarding to cyberbullying. Data was collected using a questionnaire, which was sent to 30 social pedagogues from Tartu, Viljandi and Valga county. The results showed that they assess themselves to be ready to deal with cyberbullying. In addition, the results showed that cyberbullying is a continuous problem in schools but they are

ready to intervene if such a case occurs. Communication is the most widely used intervention for cyberbullying.

Keywords: cyberbullying, social pedagogues, readiness, intervention

Sisukord

Kokkuvõte	2
Abstract	2
Sissejuhatus	5
Teoreetiline ülevaade	6
1.1 Kiusamise ja küberkiusamise mõisted	6
1.2 Kiusamis- ja küberkiusamisvastane sekkumine	7
1.2.2 Sotsiaalpedagoogi poolne sekkumine	9
Metoodika	11
2.1 Valim	12
2.2 Andmekogumine	13
2.3 Andmeanalüüs	14
Tulemused	15
3.1 Sotsiaalpedagoogide hinnangud enda valmiskolekule tegelemaks küberkiusamise probleemidega	15
3.2 Sotsiaalpedagoogide hinnangud kooli valmisolekule tegelemaks küberkiusamise probleemidega	16
3.3 Sotsiaalpedagoogide sekkumine õpilaste vahel toimuva küberkiusamise korral	17
Arutelu	19
Tänuõnad	21
Autorsuse kinnitus	22
Kasutatud kirjandus	23
Lisad	26
Lisa 1. Küsimustik	

Sissejuhatus

Euroopa Liidu riikide elanike seas on internetikasutus 21 aasta jooksul tõusnud 601,3% (Internet World Stats, 2021). EU Kids Online uuringu põhjal on Eestis laste internetikasutus muutunud lahutamatuks osaks nende igapäevaelus (Sukk & Soo, 2018). Kübermaailm on inimese elu paljuski mugavamaks teinud. Internetis saab õppida, ostelda, suhelda, kiirelt infot otsida ja seda jagada. Kahjuks koos nende mugavustega on kaasnenud ka erinevad probleemid, millest üks on õpilaste vahel toimuv küberkiusamine. Küberkiusamine on korduv, agressiivne ja tahtlik käitumine rühma või indiviidi poolt, kasutades elektroonilisi suhtlusvorme, ohvri vastu, kellel on ennast raske kaitsta (Smith *et al.*, 2008).

Eesti laste seas läbi viidud uurimus näitas, et kõikides uurimuses vaadeldud kiusamise vormidest (füüsiline, verbaalne ja küberkiusamine) oli küberkiusamine kõige suurema mõjuga õpilaste vaimsele heaolule (Mark *et al.*, 2019). EU Kids Online uurimus näitas, et Eesti lastest 23% oli kogunud kiusamist ning 67% lastest küberkiusamist (Sukk & Soo, 2018).

Küberkiusamisel võrreldes tavakiusamisega on tugevamad ja kauakestvad mõjud, kuna see jõuab kiiremini paljude inimesteni (Bozyigit *et al.*, 2021).

EU Kids Online uuring näitas, et osad lapsed ei rääkinud küberkiusamise kogemisest mitte kellelegi (Sukk & Soo, 2018). Siinkohal võib tekkida küsimus, kes aitab lastel toime tulla küberkiusamise juhtumite tagajärgedega. Sotsiaalpedagoogilise hindamise ühe kompetentsina on kirjas, et sotsiaalpedagoog „märkab abivajajat, arvestades isiku toimetulekut ja seda mõjutavaid tegureid" (Kutsestandard. Sotsiaalpedagoog..., 2018, lk 3). EU Kids Online uurimusest selgus lisaks eelnenule veel, et kõige rohkem teavitati koolikeskkonnas oma kiusamise kogemusest õpetajat (Sukk & Soo, 2018). Mõni üksik laps rääkis küberkiusamisest sotsiaaltöötajale, politseile või psühholoogile. Siinkohal tekitab raskusi tõsiasi, et kui õpilased oma murest täiskasvanutele ei räägi, siis on raske ka sekkuda ja aidata. Lihtsast teavitamisest pole aga kasu, kui täiskasvanud ei oska selle teadmiselega midagi peale hakata või ei reageeri olukorrale vastava tõsisusega.

Jürisaare ja Siibaki (2020) läbiviidud uurimusest selgus, et Eesti õpetajate arvates teeb küberkiusamise juhtumite lahendamise keeruliseks see, et koolipere üldine teadlikkus küberkiusamisest on madal. Schneider jt (2013) uurimuses osalenud õpilased küll teadsid, et nad saavad küberkiusamise puhul ka kooliga seotud inimeste poole pöörduda, kuid nad ei teinud seda, sest nad ei uskunud, et kool suudab probleemiga tegelemisel rakendada asjakohaseid meetmeid. Lisaks tekitas uuritud õpilastest ebakindlust see, et nad ei teadnud, milliseid meetmeid

küberkiusamise juhtumite puhul koolis rakendatakse ning millised on tagajärjed sellise juhtumi osapooltele. Varasemates uurimustes on küll uuritud õpetajate ja sotsiaalpedagoogide küberkiusamise levimust (Kõiv, 2017), kuid vähem tähelepanu on pööratud sellele, kui võrd on valmis kool ning sotsiaalpedagoogid ise õpilaste vahel toimuva küberkiusamise probleemiga tegelema. Lisaks on jäänud tahaplaanile ka küberkiusamise probleemide puhul sotsiaalpedagoogide poolne sekkumise temaatika.

Sotsiaalpedagoogide kutsestandardi, juhtumikorralduse ja nõustamise kompetentsi kohaselt peab sotsiaalpedagoog sotsiaalpedagoogiliste probleemide korral asjakohaselt sekkuma (SA Kutsekoda, 2018). Õpilasi küll julgustatakse küberkiusamisest täiskasvanutele (sh sotsiaalpedagoogidele) rääkima, kuid tegelikult ei ole teada kui võrd valmis on sotsiaalpedagoogid õpilaste vahelise küberkiusamise probleemidega tegelema. Lõputöö tulemused annavad esialgse ülevaate sotsiaalpedagoogide valmisolekust küberkiusamise probleemiga tegelemiseks ning sekkumistest, mida nad kasutavad. Lähtuvalt tulemustest on võimalik välja tuua valdkonnad, millele saaks sotsiaalpedagoogide põhiõppes ja ka täiendkoolituses rohkem tähelepanu pöörata. On oluline, et sotsiaalpedagoogid tunneksid end küberkiusamise juhtumitesse sekkumise osas kindlalt, sest see võimaldab eesmärgipäraselt ja efektiivselt tegutseda ning annab ka õpilastele signaali, et sotsiaalpedagoog on inimene, kes oskab küberkiusamise probleemi esinemisel õpilasi toetada ning aidata.

1. Teoreetiline ülevaade

1.1 Kiusamise ja küberkiusamise mõisted

Kiusamise defineerimisel tuleks tähelepanu pöörata käitumisele, mitte indiviidile (Kõiv, 2006). Kiusamine on korduv ja tahtlik negatiivne käitumine kellegi suunas, kellel on ennast keeruline kiusamise eest kaitsta (Olweus, 2011). Kiusamise definitsioonist tulenevalt on kiusamisel kolm tunnusojoont: 1) tahtlikkus, 2) korduvus 3) tasakaalutus võimusuhetes (Olweus, 1994). Kiusamine võib olla nii füüsiline (näiteks löömine, ründamine, asjade lõhkumine), verbaalne (näiteks ähvardamine, mõnitamine, solvamine), kui ka sotsiaalne (näiteks tõrjumine) (Smith, 2016a). Lisaks tavaelus toimuvale kiusamisele ehk tavakiusamisele on informatsiooni- ja kommunikatsioonitehnoloogia laialdase levikuga esile kerkinud mobiiltelefonide ja interneti vahendusel toimuv kiusamine ehk küberkiusamine (Smith, 2016a, 2016b; Slonje & Smith, 2008). Mark jt (2019) uurimusest selgus, et küberkiusamisel oli võrreldes teiste uuritud kiusamise

liikidega (füüsiline, verbaalne, sotsiaalne kiusamine) kõige suurem mõju Eesti õpilaste vaimsele heaolule.

Küberkiusamise defineerimisel tuginetakse sageli Olweuse (2011) tavakiusamise kriteeriumitele lisades definitsioonile küberkeskkonna mõõtme. Kõige levinum on Smith jt (2008) küberkiusamise definitsioon, kelle jaoks küberkiusamine on elektrooniliste suhtlusvahendite vahendusel üksikisiku või rühma poolt organiseeritud korduv, agressiivne ja tahtlik tegevus ohvri vastu, kellel on raske ennast rünnakute eest kaitsta. Mõnikord lisatakse Olweuse (1994) tavakiusamise kriteeriumitele küberkiusamise kontekstis kaks lisakriteeriumi, mis tulenevad kübermaailmas toimuva kiusamise eripärast (Slonje & Smith, 2008). Nendeks on avalikkus ja anonüümsus. Avalikkus tähendab seda, et erinevalt tavakiusamisest toimub küberkiusamine laiaulatusliku publiku ees, näiteks jõuavad haiget tegevad sõnumid, fotod ja videod tihti paljude inimesteni (Slonje & Smith, 2008). Anonüümsus aitab jääda inimestel tundmatuks. Sageli tunnevad kiusajad end kübermaailmas nähtamatuna ning kuna kübermaailmas ei näe kiusaja otsesel ohvri reaktsiooni, siis ei taju kiusajad adekvaatselt ka oma tegude tõsidust (Slonje & Smith, 2008). Anonüümsuse tõttu on häiritud kiusaja empaatiavõime ning seetõttu ollakse kübermaailmas sageli öelamad kui näost näkku suhtlemisel (Slone & Smith, 2008; Willard, 2007).

Küberkiusamine võib toimuda erinevates keskkondades (näiteks veebileheküljed) ja erinevate vahenditega (näiteks tekstisõnumid, pildid, videod, telefonikõned, e-kirjad, kiirsõnumid) (Li, 2009; Smith *et al.*, 2008). Willard (2007) on välja toonud seitse küberkiusamise liiki, need on: sõimamine (*flaming*), ahistamine (*harassment*), kuulujuttude levitamine/mustamine (*denigration*), privaatsuse rikkumine (*impersonation*), saladuste levitamine (*outing, trickery*), ignoreerimine (*exclusion*), küberjälitamine (*cyberstalking*).

Kokkuvõtlikult võib öelda, et küberkiusamist defineeritakse sageli küll tavakiusamise mõistele tuginedes, kuid sellel on keskkonnast tulenevad eripärad (avalikkus ja anonüümsus), spetsiifilised keskkonnad ja liigid.

1.2 Kiusamis- ja küberkiusamisvastane sekkumine

Kooli peetakse üheks olulisemaks kohaks kiusamisvastase sekkumiste rakendamisel (Gaffney *et al.*, 2021). Sekkumise eesmärk on vähendada mittesobivat käitumist. Kiusamisvastane sekkumine saab toimuda näiteks kooli (järelvalve vahetundide ajal), klassi (kiusamisvastased klassireeglid)

ja indiviidi (vestlused kiusaja ja ohvriga) tasandil (Olweus, 1994). Klanienė ja Bražinskienė-Gružauskė (2021) tõid oma uurimuses välja, et kooli juhtkond rõhub koolikiusamise ennetamise rakendamisele (kooli tasandilt), sotsiaalpedagoogid kui ka klassijuhatajad rõhuvad individuaalsele ja grupi (tasandi) aitamisele. Smith (2016a) on oma töös välja toonud mõned kiusamisvastased programmid: Olweuse kiusamise ennetusprogramm, KiVa, Steps to Respect, Sõbralikud koolid. Neid programme saab kasutada kooli, klassi ja indiviidi tasandil. Üks osa neist on kiusamist ennetavad programmid, teise osa moodustava programmid, mida kasutatakse siis, kui kiusamine on toimunud (Smith, 2016a). Kiusamisvastane sekkumine peab olema suunatud mitte ainult kiusajale ja ohvrile, vaid kogu õpilasgrupile hõlmates seejuures ka kõrvaseisjaid (Kõiv, 2006).

Õpilased peavad mõistma, et kiusamine mistahes viisil pole aktsepteeritav (Kõiv, 2006). Oluline on kujundada koolis ühtne vägivallavastane hoiak (Mark *et al.*, 2019). Klanienė ja Bražinskienė-Gružauskė (2021) uurimuses olid uuritavad ühiselt nõus, et koolitöötajate ükskõikne suhtumine kiusamisse pärsib lapsele tõhusa toe pakkumise võimalust. Seega on lisaks õpilastele oluline tegeleda kogu koolipere hoiakute ja suhtumisega. Jürisaare ja Siibaku (2020) uurimuses keskenduti õpilaste poolse küberkiusamise ohvriks langenud õpetajaid. Muuhulgas uuriti õpetajatelt, kuidas võiks õpetajate küberkiusamise probleemi korral kool tegutseda. Võib oletada, et sarnaseid sekkumisi võib õpetajate hinnangul rakendada mistahes küberkiusamise juhtumite korral koolikeskkonnas. Õpetajad tõid välja kooli dokumentatsioonis kajastuvad protseduurilised toimingud, märkuse kirjutamise, vestlus direksiooniga, käitumishinde alandamise, lisatöö määramise, käskkirja määramise ning kooli nimekirjast väljaarvamise. Lisaks leidsid õpetajad Jürisaare ja Siibaku (2020) uurimuses, et abiks oleks üleüldise teadlikkuse tõstmine õppepäevade ja koolituste raames. Ka Smith (2016a) rõhutab kiusamisvastase sekkumise kontekstis kooli töötajate ja lapsevanemate teadlikkuse suurendamist. Lisaks leiab ta, et oluline on teemat käsitleda kooli sisekorra eeskirjade väljatöötamisel.

Smithi (2016a) sõnul on uurimistulemused näidanud, et sekkumised, mida rakendatakse tavakiusamise vähendamiseks (näiteks KiVA), võivad olla efektiivsed ka küberkiusamise korral. Samas on oluline küberkiusamisele läheneda ka kontekstipõhiselt. Näiteks saab koolides kehtestada mobiiltelefonide ja interneti kasutamise piiranguid (Smith, 2016a). Küberkiusamise ennetamise ja sekkumise eesmärgil on välja töötatud erinevaid interneti turvalisuse juhiseid (Smith, 2016a). Eestis on selline lehekülj näiteks Targalt internetis (s.a), kust leiavad lapsed,

noored, lapsevanemad ja õpetajad nippe ja juhiseid, kuidas veebikeskkonnas jääda viisakaks, missugused on küberkiusamise tunnused, mida teha kui oled küberkiusamise ohvriks langenud jne. Õpilastele mõeldud osas leiab ka politsei poolseid soovitusi, kuidas toimida, kui oled sattunud küberkiusamise ohvriks: blokeeri kiusaja, salvesta/kopeeri halvustav sisu, teavita portaali keskkonda kiusaja tegevusest. Sotsiaalpedagoogid leiavad õpetajatele mõeldud osast erinevaid õppematerjale, - mängu, videoid jms, et tegeleda küberkiusamise temaatikaga.

1.2.2 Sotsiaalpedagoogi poolne sekkumine

Varasemaid uurimusi sotsiaalpedagoogide poolse sekkumise kohta on töö autorile teadaolevalt tehtud vähe ning osadest neist on fookuses kooli sotsiaaltöötajad (näiteks Slovak & Singer, 2011), kes võivad, kuid ei pruugi, täita samu ülesandeid, mis Eesti kontekstis koolides töötavad sotsiaalpedagoogid. Kutsar jt (2013) kirjutavad Õpetajate Lehes avaldatud artiklis, et ka Eestis oli varasemalt kasutusel kooli sotsiaaltöötaja termin, mis formaalselt sotsiaalpedagoogiks ümber nimetati. Alljärgnevalt antakse ülevaade nii sotsiaalpedagoogide kui ka kooli sotsiaaltöötajate seas tehtud uurimustele tuginedes.

Sotsiaalpedagoogi üheks tööosaks on sekkumine, kus ta selgitab välja juhtumi tausta ja olemuse, lisaks nõustab ja annab infot teistest võimalustest abi saamiseks. (Kutsestandard. Sotsiaalpedagoog..., 2018). Sotsiaalpedagoogi poolset sekkumist ei oodata ainult õpilaste vahel toimuva küberkiusamise korral, vaid abi loodavad saada ka õpilaste poolt küberkiusatud sotsiaalpedagoogid (Jürisaar ja Siibak, 2011). Kooli sotsiaaltöötaja üheks tööülesandeks on pakkuda lastele ja nende peredele nõustamisteenust või vajadusel edasi suunata, lisaks tuleb koostada õpilaste vaimse tervise programme ja eeskirju (Social Work Degree Centre, s.a).

Slovaki ja Singeri (2011) uurimuses osales kokku 399 Kesk-Lääne koolide kooli sotsiaaltöötajat. Uurimusest selgus, et kooli sotsiaaltöötajad nõustusid või nõustusid täielikult väitega (kokku 93,2%), et küberkiusamise probleemiga peaksid tegelema nemad ehk kooli sotsiaaltöötajad. Samas selgus nende uurimusest see, et kooli sotsiaaltöötajad peavad küberkiusamise juhtumitega tegelema olematute, ebaselgete või mittespetsiifiliste eeskirjade/dokumentide alusel. Kooli sotsiaaltöötajatest 34,2% vastas, et nende koolis ei ole eeskirju/dokumente, mis käsitleks küberkiusamise temaatikat. Uuritutest 32,9% vastas, et nende koolis on olemas eeskirjad/dokumendid ning neist omakorda 62% hindas olemasolevaid

eeskirju/dokumente on efektiivseteks. Slovaki ja Singeri (2011) uurimuses osalenud kooli sotsiaaltöötajatest 43,6% arvasid, et nad tulevad küberkiusamise probleemidega toime.

Kendrali jt (2022) uurisid Eesti kontekstis kiusamist (sh küberkiusamist) ennetavate ja vähendavate sekkumiste tõhusust ning haridusasutuste kogemusi nende rakendamisel. Uuritud koolitöötajatest (õpetajad, tugispetsialistid, juhtkond) oli 96,7% valmis tõenäoliselt või väga tõenäoliselt kiusamise korral sekkuma. Muuhulgas uuriti õpetajate, sotsiaalpedagoogide ja kooli juhtkonna enesetõhusust kiusamisse sekkumise kontekstis. Peaaegu pooled uurimuses osalenud õpetajatest arvasid, et nad on võimelised lõpetama õpilaste vahel toimuva kiusamise. Kendrali jt (2022) uuringuraportis polnud selle teema kontekstis tulemusi kooli tugipersonali kontekstis välja toodud. Gruppide võrdlemisel selgus, et kõige madalam enesetõhusus oli õpetajatel, järgnesid kooli tugispetsialistid ning kõige kõrgem enesetõhusus oli kooli juhtkonna liikmetel. Uurimistulemused näitavad, et töötajad (näiteks õpetajad, koolipsühholoogid, nõustajad), kes olid kiusamissituatsiooni lahendamisel edukad, sekkusid ka edaspidi suurema tõenäosusega (Bradshaw *et al.*, 2007). Võimalik, et see võib kehtida ka sotsiaalpedagoogide puhul. Samas teeb sotsiaalpedagoogide töö küberkiusamisega tegelemisel ning seejuures sekkumisel keeruliseks asjaolu, et juhtumid ei jõua sageli sotsiaalpedagoogideni. EU Kids Online uuring näitas, et 56 (36%) last ei rääkinud küberkiusamise kogemisest mitte kellelegi (Sukk & Soo, 2018). Slovaki ja Singeri (2011) uurimuses osalenud kooli sotsiaaltöötajatest olid pooled vastanutest sarnasel arvamusel, et sageli neid küberkiusamise probleemi korral ei teavitata.

Klanienė ja Bražinskienė-Gružauskė (2021) uurimuses intervjueriti Leedu koolidest kuute kooli juhtkonna esindajat, kuute klassijuhatajat ning kuute sotsiaalpedagoogi. Uurimusest selgus, millised on sotsiaalpedagoogide abistamise meetodid koolikiusamist kogunud õpilastele. Alamkategoriad, mis leiti olid järgmised: individuaalsed vestlused, emotsionaalse toe pakkumine, jälgimine/vaatlus, grupis sotsiaalsete oskuste õpetamine, teiste spetsialistide kaasamine, õppetegevused. Kõige tõhusamaks peeti individuaalseid vestlusi. Nii sotsiaalpedagoogid kui ka klassiõpetajad tõid välja, et rühmaarutelud on kõige ebaefektiivsem meetod, küll aga leiti, et rühmategevused on efektiivsed. Uuringus osalenud tõid välja ettepanekud sotsiaalpedagoogilise abi täiustamiseks: kogukonnaharidus, töö vanematega vanemliku vastutuse suurendamiseks, õpilaste suhtlemisoskuste arendamine, teatud telesaadete vaatamise piirangud, meeskonnatöö tugevdamine, Olweuse kiusamise ennetusprogrammi rakendamine, koolitöötajate reageerimine kiusamise olukordadele.

Klanienė ja Bražinskienė-Gružauskė (2021) uurimuses toodi välja ka kiusamist kogenud õpilasele sotsiaalpedagoogilise abi osutamisel tekkinud raskused: sotsiaalse riskiga peredest pärit õpilased, vanemate vähene koostöö, lähenemine kiusamist kogenud õpilasele, praktiliste abimeetmete puudumine ning õpetajate ükskõikne suhtumine. Slovak ja Singer (2011) toovad veel välja, et kooli sotsiaaltöötajate saadud teave ja koolitused kiusamise kohta ei pruugi olla piisavad, et töötada välja ja rakendada tõhusaid küberkiusamise ennetus- ja sekkumisprogramme.

Sotsiaalpedagoogilt oodatakse erinevate probleemide korral asjakohast sekkumist (Kutsestandard. Sotsiaalpedagoog..., 2018). Küberkiusamine on üks nendest probleemidest, millega õpilased kokku puutuvad ning mille puhul sotsiaalpedagoog võiks osata abi ja tuge pakkuda. Hetkel pole aga teada kuivõrd valmis on sotsiaalpedagoogid küberkiusamise korral sekkuma, kuivõrd toetavaks nad peavad selles osas oma kooli ning milliseid sekkumisviise sotsiaalpedagoogid küberkiusamise korral kasutavad. Seda on aga oluline teada, et saaks juba töötavaid ja tulevasi sotsiaalpedagooge põhiõppe ja täiendkoolituse raames toetada. Sellest tulenevalt on bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada sotsiaalpedagoogide hinnangud enda ja kooli valmisolekule õpilaste vahelise küberkiusamise probleemiga tegelemiseks ning milliseid sekkumisi küberkiusamise korral kasutatakse. Bakalaureusetöö eesmärgist lähtudes sõnastati järgnevad uurimisküsimused:

- 1) Kuidas hindavad sotsiaalpedagoogid enda valmisolekut õpilaste vahelise küberkiusamise probleemiga tegelemiseks?
- 2) Kuidas hindavad sotsiaalpedagoogid kooli valmisolekut õpilaste vahelise küberkiusamise probleemiga tegelemiseks?
- 3) Milliseid sekkumisi sotsiaalpedagoogid kasutavad, et toime tulla õpilaste vahel toimuva küberkiusamise korral?

2. Metoodika

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgist lähtuvalt valiti uurimismeetodiks kvantitatiivne uurimus, milles kasutati küsimustikku. Küsitlust kasutatakse, kui töö eesmärgiks on koguda suurel hulgal infot (Beilmann, 2020). Töös sooviti andmeid koguda kolmest Lõuna-Eesti maakonna koolides töötavatelt sotsiaalpedagoogidelt. Metoodika peatükis antakse täpsem ülevaade uurimuse ülesehituses ja läbiviimisest.

2.1 Valim

Töös kasutati mugavusvalimit ja sihipärast valimit. Uurimuses osalenud maakonnad (Tartumaa, Viljandimaa ja Valgamaa) valiti uurimusse mugavusvalimi põhimõttel. Sihipärase valimi kasutamise eesmärk on valida uurimiseesmärgi järgi välja sobivad küsitletavad (Rämmer, 2014). Eesmärgist lähtuvalt sooviti küsitleda sotsiaalpedagooge, kes töötaks II ja/või III kooliastme õpilastega. Valimi moodustamise kriteeriumiteks oli, et: 1) sotsiaalpedagoog töötaks kas II ja/või III kooliastme õpilastega (samal ajal võis sotsiaalpedagoog töötada ka I kooliastmes); 2) sotsiaalpedagoog töötaks vähemalt ühes välja toodud maakonna koolis. Valimi moodustasid Tartumaa, Viljandimaa ja Valgamaa koolides töötavad sotsiaalpedagoogid, kes tegelesid II ja III kooliastme õpilastega.

Sotsiaalpedagoogide kontaktandmed (e-maili aadressid) saadi vastavalt Tartumaa, Viljandimaa ja Valgamaa koolide kodulehekülgedelt ning neile saadeti e-kiri, kus paluti uuringus osaleda. Töö autor sai kolme maakonna koolide peale esialgsesse valimisse 67 sotsiaalpedagoogi. Ühe vastaja puhul tuli kiri tagasi, et sellist e-maili ei eksisteeri ning kiri jõudis seega 66-le sotsiaalpedagoogile. Küsimustikule vastas peale korduskirja kokku 24 sotsiaalpedagoogi. Madala vastamishuvi tõttu palus töö autor jagada küsimustikku Tartu Hariduse- ja Tugiteenuste Keskuse ja Viljandi Päevakeskuse sotsiaalpedagoogide listis. Listide abil saadi valimisse juurde veel kuus inimest. Listides olevate sotsiaalpedagoogide arvu ei oska töö autor välja tuua, seega ei ole teada, paljudele sotsiaalpedagoogidele kiri sel viisil jõudis.

Küsimustikule vastas kokku (e-mail ja listid) 30 sotsiaalpedagoogi, e-maili teel jättis vastamata 42 sotsiaalpedagoogi. Neist 17 (57%) töötas Tartumaal, 9 (30%) Viljandimaal ja 4 (13%) Valgamaal. Küsimustikule vastanud sotsiaalpedagoogide töökogemus oli erinev. Kõige rohkem on töötatud vahemikus 2-5 aastat (N=12; 40%). Vastanutest üheksa (30%) oli töötanud sotsiaalpedagoogina kuni aasta ning kaheksa (27%) on töötanud 10 või rohkem aastat. Ainult üks (4%) on töötanud sotsiaalpedagoogina 6-10 aastat. Uuritavate taustaandmed seoses kooliastmetes töötamisega on esitatud tabelis 1.

Tabel 1. Uurimuses osalenud sotsiaalpedagoogide taustaandmed

Vastanud sotsiaalpedagoogid (N)	Protsent (%)
---------------------------------	--------------

Töötab kõikide kooliastme õpilastega (I-III kooliaste)	24	80
Töötab III kooliastme õpilastega	2	7
Töötab I ja II kooliastme õpilastega	2	7
Töötab II kooliastme õpilastega	1	3
Töötab II ja III kooliastme õpilastega	1	3

2.2 Andmekogumine

Andmete kogumiseks koostati elektrooniline küsimustik Google Forms keskkonnas, see võimaldas ühekorruga küsitleda erinevates maakondades töötavaid sotsiaalpedagooge ning saata küsimustik edasi e-maili teel. Küsimustik koostati tuginedes kolmele varasemalt läbiviidud uurimusele (Giménez-Gualdo *et al.*, 2018; Li, 2009; Slovak & Singer, 2011) ning käesoleva töö autori enda teadmistele.

Küsimustikuga selgitati välja sotsiaalpedagoogide hinnangud enda ja kooli valmisolekule õpilaste vahelise küberkiusamise probleemiga tegelemiseks ning milliseid sekkumisi küberkiusamise probleemide puhul kasutatakse. Küsimustikus olid eraldi küsimuste plokid, kus sotsiaalpedagoogid said hinnata: 1) enda valmisolekut küberkiusamise probleemiga tegelemiseks (2 küsimust, üks neist avatud küsimus); 2) kooli valmisolekut küberkiusamise probleemiga tegelemiseks (3 küsimust, üks neist avatud küsimus); 3) sekkumiste kasutust (4 küsimust, kaks neist avatud küsimused). Lisaks küsiti uuritavatelt nende taustaandmed (näiteks *Millises maakonna koolis Te sotsiaalpedagoogina töötate?*) ja taustainfot üldiselt küberkiusamise temaatika kohta (näiteks väide *Küberkiusamine on meie koolis probleem*).

Küsimustikus oli kokku 14 põhiküsimust, millest kümme olid kohustuslikud suletud küsimused, mis tähendab, et vastajatel olid valikvastused. Suletud küsimused sisaldasid väiteid, milles tuli hinnata enda ja kooli valmisolekut tegeleda küberkiusamise juhtumitega (näiteks *Suudan tuvastada küberkiusamise probleeme; Koolis julgustatakse õpilasi küberkiusamise probleemidest täiskasvanuid teavitama jne*). Väiteid nõustumist paluti hinnata 5-pallilisel skaalal (Täiesti nõus, Pigem nõus, Ei oska öelda; Pigem ei ole nõus, Ei ole üldse nõus). Sekkumisviiside sagedust paluti hinnata ka 5-pallilisel skaalal (Alati, Sageli, Mõnikord, Harva, Mitte kunagi). Avatud küsimusi oli küsimustikus kokku neli, kus vastaja sai iga küsimuste ploki lõpus soovi korral lisada oma mõtteid. Andmete kogumiseks koostatud küsimustik on leitav lisa 1.

Reliaabluse arvutamiseks kasutati Cronbach'i alfat. Sisemist kooskõla leiti sotsiaalpedagoogide hinnangutest eraldi enda ($\alpha=0,367$) ja kooli ($\alpha=0,738$) valmisolekule. Sotsiaalpedagoogide enda hinnangute sisemine kooskõla on sobimatu. Sotsiaalpedagoogide hinnangud kooli valmisoleku sisemine kooskõla on rahuldav.

Küsimustiku valiidsuse hindamiseks piloteeriti küsimustik kolme sotsiaalpedagoogi peal, et teada saada, kas küsimused on arusaadavad ning kas küsimustiku struktuur kergesti jälgitav. Lisaks vaadeldi kaua võtab küsimustiku täitmine aega. Piloteerimise tulemuste põhjal tehti küsimustikus muudatused. Lisati juurde küsimus, mis annaks vastuse, kas sotsiaalpedagoog on pidanud tegelema küberkiusamise juhtumitega ning lisati sekkumise küsimusele juurde valikvastus mõeldes neile, kes ei ole küberkiusamise juhtumitega tegeleenud. Piloteeritud küsimustiku vastajate vastuseid arvestati andmeanalüüsis, lisaks said nad uuesti vastata eraldi neile küsimustele, mis prooviuurimuses puudusid (üks uus küsimus ja üks täiendatud küsimus).

E-kirja saates oli sellel kaaskiri, mis sisaldas küsimustikus olevat sissejuhatust lühemal kujul, seal tutvustati: uurimistöö eesmärki, teavitati konfidentsiaalsusest, ankeedile vastamiseks kuluvast ajast (10-15min), mis kuupäevaks vastuseid (04.04-18.04) oodatakse ning paluti uurimuses osaleda. Lisati, et vastuseid kasutatakse ainult uurimistöö eesmärgil. Hea teadustava (2017) põhimõtete järgi austati vastajate privaatsust. E-maili aadressid lisati kirjale pimekoopiaga st, et kirja saaja ei näe, kes veel samasuguse kirja said. Hea teadustava (2017) kohaselt olid vastused isikustamata ning uurimuses osalemine vabatahtlik. Uuritavatele saadeti nädala aja pärast korduskiri meeldetuletusega uurimuses osaleda.

2.3 Andmeanalüüs

Kogutud andmed salvestati Microsoft Exceli andmetabelisse, kus neid seejärel korrastati ja kodeeriti. Korrastatud Excel andmetabel viidi üle andmetöötlusprogrammi SPSS (*Statistical Package for Social Sciences*) versiooni 28.0.1.1, kus hakati andmeid analüüsima, kasutades kirjeldavat statistikat (protsent, sagedustabelid). Andmeid analüüsiti kolmest uurimisküsimusest lähtuvalt.

Kirjeldava statistika abil koostati Microsoft Word dokumendis andmetabelid. Andmete lihtsama esitamise ja jälgitavuse eesmärgil liideti positiivsete („Täiesti nõus” ja „Pigem nõus”) ja

negatiivsete („Pigem ei ole nõus” ja „Ei ole üldse nõus”) hinnangute protsendid omavahel kokku. Lisaks järjestati väited tabelis vastamisprotsendi järgi kahanevas järjekorras, esimese tulba järgi.

3. Tulemused

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada sotsiaalpedagoogide hinnangud enda ja kooli valmisolekule õpilaste vahelise küberkiusamise probleemiga tegelemiseks ning milliseid sekkumisi küberkiusamise korral kasutatakse. Tulemuste peatükis esitatakse saadud tulemused uurimisküsimuse kaupa.

3.1 Sotsiaalpedagoogide hinnangud enda valmisolekule tegelemaks küberkiusamise probleemidega

Esimese uurimisküsimusega otsiti vastust küsimusele, kuidas hindavad sotsiaalpedagoogid enda valmisolekut õpilaste vahelise küberkiusamise probleemiga tegelemiseks. Taustainfo kogutud andmetest selgus, et 22 (73%) sotsiaalpedagoogi nõustus, et küberkiusamise probleemiga peaksid tegelema sotsiaalpedagoogid. Valmisolekut mõõtvatest tulemustest selgus, et sotsiaalpedagoogide hinnangud enda valmisolekule on head. Sotsiaalpedagoogid hindasid enda valmisolekut väidete abil. Kirjeldava statistika põhjal nõustuti enim väitega „*Kui ma teaksin koolis toimuvast küberkiusamise probleemist, võtaksin midagi ette,*” millele vastasid täiesti nõus või pigem nõus kõik sotsiaalpedagoogid (100%). Kirjeldava statistika põhjal olid kõige madalam hinnang väite „*Suudan tuvastada küberkiusamise probleeme*” puhul (57%). Tulemused näitasid kõrget hinnangut valmisolekule tegeleda küberkiusamise juhtumitega, kuid siiski 60% sotsiaalpedagoogidest tunneb, et nad vajaksid küberkiusamise teematikat puudutavaid täiendkoolitusi. Lahtise küsimusega said vastajad võimaluse vastata küsimusele „*Mille kohta vajaksite küberkiusamise ja selle sekkumise puhul lisateadmisi/täiendkoolitusi?*” enim toodi välja, et nad vajaks lisateadmisi/täiendkoolitusi ennetamise teemal. Lisaks toodi välja heade praktikate jagamine. Väidete kaupa on tulemused esitatud tabelis 2.

Tabel 2. Sotsiaalpedagoogide hinnang enda valmisoleku kohta küberkiusamise probleemidega tegelemiseks

Väide	Täiesti nõus/Pigem nõus* % (N)	Ei oska öelda(%) (N)	Pigem ei ole nõus/Ei ole üldse nõus* % (N)
Kui ma teaksin koolis toimuvast küberkiusamise probleemist, võtaksin midagi ette	100% (30)		
Olen iseseisvalt küberkiusamise kohta lugenud/õppinud	90% (27)		10% (3)
Oskan pakkuda küberkiusamise ohrvile tehnilist tuge (nt paroolide vahetamine, kiusaja blokeerimine, ekraanipiltide tegemine jne)	87% (26)		13% (4)
Olen mures küberkiusamise probleemide pärast	80% (24)	3% (1)	17% (5)
Tulen toime küberkiusamise probleemide lahendamisega	70% (21)	13% (4)	17% (5)
Tunnen, et vajan küberkiusamise teematikat puudutavaid täiendkoolitusi	60% (18)	3% (1)	37% (11)
Suudan tuvastada küberkiusamise probleeme	57% (17)	20% (6)	23% (7)

Märkused. Täiesti nõus/Pigem nõus* - positiivsete hinnangute („Täiesti nõus” ja „Pigem nõus”) protsent on liidetud kokku. Pigem ei ole nõus/Ei ole üldse nõus* - negatiivsete hinnangute („Pigem ei ole nõus” ja „Ei ole üldse nõus”) protsent on liidetud kokku.

3.2 Sotsiaalpedagoogide hinnangud kooli valmisolekule tegelemaks küberkiusamise probleemidega

Teise uurimisküsimusega uuriti sotsiaalpedagoogidelt, kuidas nad hindavad kooli valmisolekut tegelemaks õpilaste vahelise küberkiusamise probleemidega. Taustainfona uuriti sotsiaalpedagoogide käest, kas nende koolis on küberkiusamine probleem ning 18 (60%) sotsiaalpedagoogi nõustus väitega, et nende koolis on küberkiusamine probleem. Sotsiaalpedagoogid on hinnanud koolide valmisolekut väga heaks, kõik (100%) sotsiaalpedagoogid nõustusid järgmiste väidetega: „Koolis julgustatakse õpilasi küberkiusamise probleemidest täiskasvanuid teavitama,” „Küberkiusamise juhtumitesse suhtutakse meie koolis tõsiselt” ja „Kool on valmis tegelema küberkiusamise probleemidega.” Kirjeldava statistika põhjal nõustus 70% sotsiaalpedagoogidest väitega, et „Kool võimaldab töötajatele küberkiusamise teematika kohta käivaid koolitusi.” Väite „Koolis on eeskirjad/dokumendid, kus

käsitletakse küberkiusamise temaatikat” osas olid hinnangud kõige madalamad. 60% vastas, et nende koolis ei ole eeskirju/dokumente, kus käsitletakse küberkiusamise temaatikat. Leiti, et 60% vastanute koolides kasutatakse ennetus- ja sekkumisprogramme, 10% ei osanud öelda, kas nende koolis kasutatakse ennetus-ja sekkumisprogramme. Väidete kaupa on tulemused esitatud tabelis 3.

Tabel 3. Sotsiaalpedagoogide hinnang kooli valmisolekule tegelemaks küberkiusamise probleemidega

Väide	Jah % (N)	Ei oska öelda % (N)	Ei % (N)
Kool võimaldab töötajatele küberkiusamise temaatika kohta käivaid koolitusi	70 (21)	13 (4)	17 (5)
Kooli juhtkond suhtleb lapsevanematega küberkiusamise teemadel	63 (19)	13 (4)	23 (7)
Meie koolis kasutatakse ennetus- ja sekkumisprogramme (nt KiVa, Kiusamisest vabaks! jne)	60 (18)	10 (3)	30 (9)
Koolis on eeskirjad/dokumendid, kus käsitletakse küberkiusamise temaatikat	30 (9)	10 (3)	60 (18)
Koolis on moodustatud meeskonnad, kes tegelevad küberkiusamise probleemidega	20 (6)	10 (3)	70 (21)

3.3 Sotsiaalpedagoogide sekkumine õpilaste vahel toimuva küberkiusamise korral

Kolmandast uurimisküsimusest lähtuvalt uuriti, milliseid sekkumisi kasutavad sotsiaalpedagoogid, et toime tulla küberkiusamise probleemidega. Kirjeldava statistika põhjal kõige sagedamini kasutatud sekkumine puudutas suhtlemist (ohvriga, kiusajaga ning lapsevanemaga). Avatud küsimuse juures toodi välja, et alati ei ole võimalik küberkiusajaga suhelda, sest isik ei ole teada. Alati (46%) või mõnikord (35%) pakuti küberohvrile tehnilist tuge (näiteks paroolide vahetamine, kiusaja blokeerimine, ekraanipiltide tegemine), 8% sotsiaalpedagoogidest ei ole mitte kunagi tehnilist tuge pakkunud. Kirjeldava statistika põhjal kasutati kõige vähem meditatsiooni tehnikate õpetamist, 23% on seda harva ning 39% ei ole seda mitte kunagi õpetanud. Alati (27%) või mõnikord (39%) on korraldatud arutelusid ja tegevusi,

mis käivad küberkiusamise temaatikaga kokku. Väited sekkumiste kasutusest on esitatud tabelis 4.

Tabel 4. Sotsiaalpedagoogide sekkumine õpilaste vahel toimuva küberkiusamise korral

Väide	Alati (%)	Sageli (%)	Mõnikord (%)	Harva (%)	Mitte kunagi (%)
Olen suhelnud ohvriga	85 (22)	12 (3)		4 (1)	
Olen suhelnud küberkiusajaga	73 (19)	12 (3)	8 (2)	4 (1)	4 (1)
Olen suhelnud peredega (mõlema osapoole)	62 (16)	31 (8)	4 (1)	4 (1)	
Olen teavitanud juhtkonda	58 (15)	27 (11)	12 (3)	4 (1)	
Olen pakkunud küberkiusamise ohrvile tehnilist tuge (nt paroolide vahetamine, kiusaja blokeerimine, ekraanipiltide tegemine jne)	46 (12)	8 (2)	35 (9)	4 (1)	8 (2)
Olen korraldanud arutelusid ja tegevusi küberkiusamise temaatika kohta	27 (7)	23 (6)	39 (10)	4 (1)	8 (2)
Olen kontakteerunud politseiga	19 (5)	31 (8)	19 (5)	15 (4)	15 (4)
Olen otsinud abi väljaspool kooli	19 (5)	31 (8)	27 (7)	12 (3)	12 (3)
Olen abi/nõu küsinud kolleegidelt	19 (5)	42 (11)	19 (5)	12 (3)	8 (2)
Olen õpilastele õpetanud meditatsiooni (hingamisharjutuste)	4 (1)	19 (5)	15 (4)	23 (6)	39 (10)
Olen teinud ettepanekuid teha ümberkorraldusi klassiruumis ja/või koolikeskkonnas üldiselt	4 (1)	23 (6)	42 (11)	12 (3)	19 (5)
Olen olnud ükskõikne/eiranud seda teemat				4 (1)	92 (24)

4. Arutelu

Bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada sotsiaalpedagoogide hinnangud enda ja kooli valmisolekule õpilaste vahelise küberkiusamise probleemiga tegelemiseks ning milliseid sekkumisi küberkiusamise korral kasutatakse.

Esimese uurimisküsimusega sooviti leida vastust küsimusele, kuidas hindavad sotsiaalpedagoogid enda valmisolekut õpilaste vahelise küberkiusamise probleemiga tegelemiseks. Töö tulemustest selgus, et sotsiaalpedagoogide hinnangud enda valmisolekule olid head. Kõik sotsiaalpedagoogid leidsid, et nad sekkusid kindlasti kui teaksid küberkiusamise juhtumist koolis ning suur osa sotsiaalpedagoogidest nõustusid, et küberkiusamise probleemidega tegelemine kuulub sotsiaalpedagoogi vastutusalasse. Sarnase tulemuse, said Slovak ja Singer (2011) oma uurimusest kooli sotsiaaltöötajatega. Natuke madalam oli uurimuses nende sotsiaalpedagoogide osa, kes arvasid, et nad tuleva küberkiusamise probleemide lahendamisega toime, kuid siiski oli see peaaegu kolmveerand vastanutest. Kendleri jt (2022) uurimuses tundsid kooli tugispetsialistid samuti, et suudavad lõpetada õpilastevahelised kiusamisolukorrad, mis tähendab seda, et neil on kõrge enesetõhusus. See on hea tulemus, kuna varasemad uurimused on näidanud, et kui õpetajad kogevad edu kiusamissituatsioonide lahendamise sekkuvad nad ka edasiste juhtumite korral suurema tõenäosusega (Bradshaw, 2007). Tulemustes selgus, et madalam oli sotsiaalpedagoogide hinnang enda valmisolekule küberkiusamist tuvastada. Põhjus võib olla selles, et küberkiusamine toimub sageli väljaspool kooli (Smith *et al.*, 2008) ning õpilased pole väga altid sellest teavitama (Slovak & Singer, 2011; Sukk & Soo, 2018). Slovaki ja Singeri (2011) uurimuses osalenud kooli sotsiaaltöötajatest pooled olid nõus, et sageli neid küberkiusamise probleemi korral ei teavitata. Mõnikord võib kübermaailma eripära tõttu (anonüümsus ja avalikkus) olla keeruline otsustada, kas tegu on küberkiusamisega või mitte ning kes on täpselt seal toimuva kiusamise osapooled. Üle poole sotsiaalpedagoogidest tundis, et vajab küberkiusamise kohta koolitusi. Enesekindlust küberkiusamise tuvastamisel võikski anda üldised koolitused, kus käsitletakse küberkiusamise täpset olemust, selle liike ning keskkondi, kus see toimub. Koolituste osas tõid sotsiaalpedagoogid ise välja kõige suurema vajaduse ennetamis puudutavate koolituste osas. See on oluline tulemus, sest fookuses ei saa tõesti olla ainult sekkumine. Sama oluline on sotsiaalpedagoogi töös tegeleda ka ennetusega. Seega võiksid olla fookuses koolitused, kus käsitletakse kübermaailmas toimuva suhtluse eripärasid, sealset grupidünaamikat ning laiemalt turvalist interneti kasutamist (turvalised paroolid,

suhtlusvõrgustike privaatsussätteid, kontode blokeerimine jne). Oluline on ka oskus luua oma kooli õpilastega usalduslikud suhted. Tulemused näitasid, et sotsiaalpedagoogid on valmis sekkuma. Nüüd tuleb mõelda, kuidas need usalduslikud suhted, et õpilased julgeksid küberkiusamisega seoses sotsiaalpedagoogi poole pöörduda. On oluline anda kooli tasandil signaal, et õpilased mõistaksid, et ka väljaspool kooli toimuva küberkiusamise korral võib sotsiaalpedagoogi poole pöörduda.

Uurimuse teise uurimisküsimusega püüti välja selgitada, kuidas hindavad sotsiaalpedagoogid kooli valmisolekut tegelemaks õpilaste vahelise küberkiusamise probleemidega. Üldjoontes hindasid sotsiaalpedagoogid koolide valmisolekut heaks. Koolides julgustati õpilasi teavitama, suhtuti tõsiselt küberkiusamise juhtumitesse, oldi valmis sekkuma ning üldjoontes saadi juhtumite lahendamisel ka hakkama. Madalam oli sotsiaalpedagoogide hinnangul koolide valmisolek selles osas, mis puudutab eeskirju ja dokumentatsiooni. Varasemas kirjanduses on oluliseks peetud kooli tasandil kehtestatavaid eeskirju ja regulatsioone, mis on abiks küberkiusamise ennetamiseks ja sekkumiseks (Jürisaar & Siibak, 2020; Smith, 2016a). Näiteks leidsid Jürisaare ja Siibaku (2020) uuringus osalenud õpetajad, keda õpilaste poolt küberkiusati, et osata probleemile lahendus leida, võiksid kooli regulatsioonides olla täpsemad juhised. Võib oletada, et need oleks ka õpilaste vahel toimuva küberkiusamise puhul abiks. Smith (2016a), et kooli sisekorra eeskirjade väljatöötamisel on oluline kiisamisvastast teemat käsitleda. Seega võiks olla see üks valdkonda, mida saaks küberkiusamise ennetamise ja sekkumise temaatikaga seoses fookuses olla. Kui kooli seisukoht ja tegevused on fikseeritud, siis on ka sotsiaalpedagoogil ehk lihtsam oma tööd teha.

Kolmanda uurimisküsimusega sooviti teada saada, milliseid sekkumisi sotsiaalpedagoogid küberkiusamise korral kasutavad. Kõige sagedamini kasutavad uurimistulemuste põhjal sotsiaalpedagoogid suhtlemist ohvriga, kiusajaga ja/või lapsevanemaga.. Ka Klanienė ja Bražinskienė-Gružauskė (2021) uurimus osalenud sotsiaalpedagoogid kasutasid sekkumisel individuaalseid vestlusi küberkiusamise ohvri ja tema vanemaga ning pidasid vestlusi mitmete teiste sekkumistega võrdluses efektiivsemaks. Ligikaudu pooled sotsiaalpedagoogid pakkusid alati küberohvrile tehnilist tuge (näiteks paroolide vahetamine, kiusaja blokeerimine, ekraanipiltide tegemine). Tehnilise toe pakkumine on oluline samm ohvri aitamisel ja küberkiusamise lõpetamisel ning osad nendest võtetest on välja toodud ka Targalt internetis (s.a) kodulehel. Sotsiaalpedagoogid tundsid vajadust ennetamis puudutavate koolituste osas. Targalt

internetis (s.a) kodulehega võiksid ennetamise kontekstis tutvuda nii õpilased kui ka sotsiaalpedagoogid. Üheks sekkumise võimaluseks nähti veel sotsiaalpedagoogide poolt küberkiusamist käsitlevate arutelude ja tegevuste korraldamist. Käesolevas uurimistöös toodi küll need kaks sekkumise võimalust ühe väite all välja, kuid Klanienė ja Bražinskienė-Gružauskė (2021) uurimuses hindasid sotsiaalpedagoogid ja õpetajaid neid kahte sekkumist eraldi. Leedu sotsiaalpedagoogid ja õpetajad hindasid rühmaarutelusid sekkumistena ebaefektiivseteks ning rühmategevusi efektiivseteks. Võib oletada, et õpilased õpivad tegevuste käigus rohkem kui arutledes, mis võib töö autori arvates mõjutada nende sekkumiste efektiivsust küll. Töö autor arvab, et neid kahte sekkumist saab edukalt ja efektiivselt kasutada ka korraga.

Järgnevalt toob töö autor välja bakalaureusetöö piirangud. Üheks piiranguks oli väike valim, mis ei võimalda andmeid üldistada. Bakalaureusetöös kasutatud ankeedis oli mitmeid küsimusi/väited, mida tulemustes ei esitatud ning seega peaks edaspidi nende kasutamise uurimistöo eesmärgist lähtudes paremini läbi mõtlema (näiteks küsimus nr 9). Kindlasti tuleb tegeleda küsimustiku reliaabluse temaatikaga. Näiteks sotsiaalpedagoogide valmisolekut mõõtvate väidete osas oli reliaablus sobimatu. Põhjus võib olla selles, et valmisolekut mõõtvaid väiteid oli vähe ning mõni olemasolevatest väidetest ei pruukinud selgelt valmisolekut mõõta. Lisaks oli algselt planeeritud uurida sekkumisstrateegiaid ning see kajastub ka bakalaureusetöö küsimustikus (vt lisa 1). Uurimistöo tegemise ja teoreetilise osa kirjutamise käigus mõistis töö autor, et töös vaadeldi pigem eraldiseisvaid sekkumisi, mitte süsteemselt erinevaid sekkumisi hõlmavaid sekkumisstrateegiaid. Sellest tulenevalt muudeti ka bakalaureusetöö pealkirja, eesmärgi ja uurimisküsimusi.

Edasistes uurimustes soovitab töö autor kaasata ka teisi maakondi. Lisaks võiks uurida teemat ka teiste kooli tugispetsialistide kontekstis (näiteks psühholoogid). Edasistes uurimustes oleks kasulik minna täpsemaks ning uurida sekkumisi ja sekkumisstrateegiaid erinevatel tasanditel: kool, klass, individ. Käesolevas töös uuriti, milliseid sekkumisi sotsiaalpedagoogid kasutavad. Tulevikus võiks käsitleda ka erinevate sekkumiste tõhususe temaatikat.

Tänuõnad

Töö autor tänab kõiki uuritavaid nende panuse eest. Samuti tänab töö autor Ingrid Koni, kes jagas häid sõnu, motiveeris ja andis tööle konstruktiivset tagasisidet. Kõige suurem tänu läheb

juhendaja Karin Naruskovile, kes oli kannatlik, jagas häid nõuandeid ja andis tööle konstruktiivset tagasisidet.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrekselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kadi Tisler

/allkirjastatud digitaalselt/

18.05.2022

Kasutatud kirjandus

Beilmann, M. (2020). *Küsitlusuuringud. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. Tartu Ülikool*. <https://samm.ut.ee/k%C3%BCsitlusuuringud>

Bozyigit, A., Utku, S. & Nasibov, E. (2021). Cyberbullying detection: Utilizing social media features. *Expert Systems with Applications*, 179. <https://doi.org/10.1016/j.eswa.2021.115001>

Bradshaw, C. P., Sawyer, A. L., & O'Brennan, L. M. (2007). Bullying and peer victimization at school: Perceptual differences between students and school staff. *School psychology review*, 36(3), 361-382.

Gaffney, H., Ttofi, M. M., & Farrington, D. P. (2021). What works in anti-bullying programs? Analysis of effective intervention components. *Journal of school psychology*, 85, 37-56.

Giménez-Gualdo, A. M., Arnaiz-Sánchez, P., Cerezo-Ramírez, F., & Prodócimo, E. (2018). Teachers' and students' perception about cyberbullying. Intervention and coping strategies in primary and secondary education. *Comunicar. Media Education Research Journal*, 26(2).

Internet World Stats (03.07.2021). *World Internet Usage and Population Statistics: 2021 Year-Q1 Estimates*. <https://www.internetworldstats.com/stats.htm>

Jürisaar, K., & Siibak, A. (2020). Õpetajate küberkiusamine ja võimalikud sekkumised koolis: õpilastepoolset küberkiusamist kogunud õpetajate vaade. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri. Estonian Journal of Education*, 8(2), 192–18. <https://doi.org/10.12697/eha.2020.8.2.08>

Kendrali, E., Allemann, M., Murasov, M., Haugas, S., Mägi, E. (2022). Kiisamist ennetavate ja vähendavate sekkumiste tõhusus ning haridusasutuste kogemused nende rakendamisel. Tallinn: Mõttekoda Praxis.

Klanienė, I., & Bražinskienė-Gružauskė, A. (2021, May). Social pedagogical assistance for students who experience bullying situations at school. In *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference* (Vol. 3, pp. 292-304).

Kutsar, D., Linno, M., Selg, M., & Strömpl, J. (2013, 25. okt.). Koolisotsiaaltöö kaaperdamine. *Õpetajate Leht* <https://opleht.ee/2013/10/koolisotsiaalto-kaaperdamine/>

Kõiv, K. (2006). *Kiusamiskäitumise mitu tahku: õpilastevaheline kiusamine, õpilaste kiusamine õpetajate poolt, õpetajate kiusamine õpilaste poolt ning õpetajate kiusamine kooli personali ja lapsevanemate poolt*. Tartu: OÜ Vali Press trükikoda.

Kõiv, K. (2017). Õpetaja ja sotsiaalpedagoog kui kiusamise ohvrid. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri. Estonian Journal of Education*, 5(2), 133–154.

Li, Q. (2009). Cyberbullying in schools: An examination of preservice teachers' perception. *Canadian Journal of Learning and Technology/La revue canadienne de l'apprentissage et de la technologie*, 34(2).

Mark, L., Värnik, A., & Sisask, M. (2019). Who Suffers Most From Being Involved in Bullying—Bully, Victim, or Bully-Victim? *Journal of School Health*, 89(2), 136–144.
<https://doi.org/10.1111/josh.12720>

Olweus, D. (1994). Bullying at school: basic facts and effects of a school based intervention program. *Journal of child psychology and psychiatry*, 35(7), 1171-1190.

Olweus, D. (2011). Bullying at school and later criminality: Findings from three Swedish community samples of males. *Criminal behaviour and mental health*, 21(2), 151-156.

Rämmer, A. (2014). *Valimi moodustamine. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Tartu Ülikool. <https://samm.ut.ee/valimid>

SA Kutsekoda (2018). *Kutsestandardid: Sotsiaalpedagoog, tase 6*.
<https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10685758>

Schneider, S. K., Smith, E., & O'Donnell, L. (2013) *Social Media and Cyberbullying: Implementation of School-Based Prevention Efforts and Implications for Social Media Approaches*.
http://www.promoteprevent.org/sites/www.promoteprevent.org/files/resources/Social_Media_and_Cyberbullying_FinalReport-EDC_0.pdf

Slonje, R., & Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, 147–154. DOI:10.1111/j.1467-9450.2007.00611.x

Slovak, K., & Singer, J. B. (2011). School social workers' perceptions of cyberbullying. *Children & schools, 33*(1), 5-16.

Smith, P. K. (2016a). Kiusamisvastane sekkumine koolis. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri, 4*(2), 118.

Smith, P. K. (2016b). Bullying: Definition, types, causes, consequences and intervention. *Social and Personality Psychology Compass, 10*(9), 519–532. <https://doi.org/10.1111/spc3.12266>

Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of child psychology and psychiatry, 49*(4), 376-385.

Social Work Degree Center (s.a). *What is School Social Work?*
<https://www.socialworkdegreecenter.com/careers/school-social-work/>

Sukk, M., & Soo, K. (2018). *EU Kids Online'i Eesti 2018. aasta uuringu esialgsed tulemused*. Kalmus, V., Kurvits, R. & Siibak, A. (toim). Tartu: Tartu Ülikool, ühiskonnateaduste instituut.

Targalt internetid (s.a). <https://www.targaltinternetis.ee/>

Willard, N. E. (2007). *Cyberbullying and cyberthreats: Responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress*. Research press.

Lisad

Lisa 1. Küsimustik

Sotsiaalpedagoogide hinnangud iseenda ja kooli valmisolekule õpilaste vahelise küberkiusamise probleemiga tegelemiseks ning sekkumisstrateegiate kasutusest

Tere! Minu nimi on Kadi Tisler ning ma õpin Tartu Ülikooli Humanitaar- ja sotsiaalainete õpetamine põhikoolis õppekava sotsiaalpedagoogika erialal. Kübermaailm on meie elu paljuski mugavamaks teinud, kuid kahjuks on koos nende mugavustega kaasnenud ka uued probleemid, millest üks on õpilaste vahel toimuv küberkiusamine. Küberkiusamine on korduv, agressiivne ja tahtlik käitumine rühma või indiviidi poolt, kasutades elektroonilisi suhtlusvorme, ohvri vastu, kellel on ennast raske kaitsta (Smith *et al.*, 2008). Uurimistöö eesmärk on välja selgitada kolme Lõuna-Eesti maakonna koolide sotsiaalpedagoogide hinnangud enda ja kooli valmisolekule õpilaste vahelise küberkiusamise probleemiga tegelemiseks ning milliseid sekkumisstrateegiaid küberkiusamise probleemide puhul kasutatakse. Küsitlus on anonüümne ning vastuseid kasutatakse ainult uurimistöö eesmärgil. Küsimustiku täitmine võtab aega 10-15 minutit.

Küsimustikule vastates mõelge oma kogemusele sotsiaalpedagoogina. Juhul, kui töötate mitmes koolis palun valida ühe kooli, mille alusel Te küsimustikule vastama hakkate.

Küsimuste või probleemide korral saate minuga ühendust võtta aadressil tislerkadi@gmail.com

Aitäh Teile, et leiate vastamiseks aega!

1. Millises maakonna koolis Te sotsiaalpedagoogina töötate? *

- Tartu maakonna koolis
- Viljandi maakonna koolis
- Valga maakonna koolis

2. Mis kooliastes õppivate õpilastega Te töötate? *

- Kõikide kooliastmetega (I-III kooliaste)
- I kooliastme õpilastega
- II kooliastme õpilastega
- III kooliastme õpilastega

3. Kui kaua Te olete sotsiaalpedagoogina töötanud? *

- kuni aasta
- 2-5 aastat
- 6-10 aastat
- 10 või rohkem aastat

Küsimustikule vastates mõelge oma kogemusele ning sellele, kus te töötate. Juhul, kui töötate mitmes koolis palun valida ühe kooli, mille alusel Te küsimustikule vastama hakkate.

4. Kuidas nõustute sotsiaalpedagoogina järgmiste väidetega? *

	Täiesti nõus	Pigem nõus	Ei oska öelda	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus
Küberkiusamine on meie koolis probleem					
Küberkiusamine toimub meie koolis kohapeal					

Küberkiusamine toimub väljaspool meie kooli					
Meie kooli õpilased teavitavad küberkiusamisest					
Küberkiusamine on meie koolis probleem, mis vajab suuremat tähelepanu					
Küberkiusamise probleemidega peaksid tegelema sotsiaalpedagoogid					
Küberkiusamine teeb rohkem kahju kui tavakiusamine					
Küberkiusamist esineb meie koolis sagedamini kui tavakiusamist					
Õpilastele peaks tegelema meie koolis küsitlusi, et uurida nende kogemusi küberkiusamisega					

Meie kooli õpilased peaksid saama nõustamist küberkiusamisega toimetulekuks					
Küberkiusamist on raske ennetada					

5.Kuidas nõustute sotsiaalpedagoogina järgmiste väidetega? *

	Täiesti nõus	Pigem nõus	Ei oska öelda	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus
Olen mures küberkiusamise probleemide pärast					
Suudan tuvastada küberkiusamise probleeme					
Tulen toime küberkiusamise probleemide lahendamisega					

Kui ma teaksin koolis toimuvast küberkiusamise probleemist, võtaksin midagi ette					
Olen iseseisvalt küberkiusamise kohta lugenud/õppinud					
Oskan pakkuda küberkiusamise ohrvile tehnilist tuge (nt paroolide vahetamine, kiusaja blokeerimine, ekraanipiltide tegemine jne)					
Ülikoolis õppides sain piisavalt ettevalmistusi, kuidas küberkiusamise probleemidega tegeleda					

Tunnen, et vajan küberkiusamise temaatikat puudutavaid täiendkoolitusi					
---	--	--	--	--	--

6. Kui eelmise tabeli väidetes puudus midagi, mida soovite lisada enda valmisolekuga seoses, siis siia saate lisada.

Küsimustikule vastates mõelge oma kogemusele ning sellele, kus te töötate. Juhul, kui töötate mitmes koolis palun valida ühe kooli, mille alusel Te küsimustikule vastama hakkate.

7. Kuidas nõustute sotsiaalpedagoogina järgmiste väidetega, mis käivad kooli kohta, kus Te töötate? *

	Jah	Ei oska öelda	Ei
Koolis on eeskirjad/dokumendid, kus käsitletakse küberkiusamise teematikat			
Kool võimaldab töötajatele küberkiusamise teematika kohta käivaid koolitusi			

Koolis on moodustatud meeskonnad, kes tegelevad küberkiusamise probleemidega			
Kooli juhtkond suhtleb lapsevanematega küberkiusamise teemadel			
Meie koolis kasutatakse ennetus- ja sekkumisprogramme (nt KiVa, Kiisamisest vabaks! jne)			

8. Kuidas nõustute sotsiaalpedagoogina järgmiste väidetega, mis käivad kooli kohta, kus Te töötate? *

	Täiesti nõus	Pigem nõus	Ei oska öelda	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus
Koolis julgustatakse õpilasi küberkiusamise probleemidest täiskasvanuid teavitama					

Küberkiusamise juhtumitesse suhtutakse meie koolis tõsiselt					
Kool on tulnud toime seniste küberkiusamise juhtumite lahendamisega					
Kool on valmis tegelema küberkiusamise probleemidega					

9. Kuidas nõustute sotsiaalpedagoogina järgmiste väidetega? *

	Täiesti nõus	Pigem nõus	Ei oska öelda	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus
Koolis, kus töötan, võiksid olla eeskirjad/dokumendid, kus käsitletakse küberkiusamise teematikat					
Koolis, kus töötan, võiks võimaldada töötajatele küberkiusamise					

temaatika kohta koolitusi					
Koolis, kus töötan, võiks moodustada meeskonnad, kes tegeleksid küberkiusamise probleemidega					
Koolis, kus töötan, võiks juhtkond suhelda lapsevanematega küberkiusamise teemadel					
Koolis, kus töötan, võiks aktiivsemalt küberkiusamisega tegeleda					
Koolis, kus töötan, võiks julgustada õpilasi teavitama täiskasvanuid küberkiusamise probleemidest					

10. Kui eelmise tabeli väidetes puudus midagi, mida soovite lisada kooli valmisolekuga seoses, siis siia saate lisada.

Küsimustikule vastates mõelge oma kogemusele ning sellele, kus te töötate. Juhul, kui töötate mitmes koolis palun valida ühe kooli, mille alusel Te küsimustikule vastama hakkate.

11. Olen pidanud sotsiaalpedagoogina tegelema küberkiusamise juhtumitega koolis. *

Jah

Ei

12. Milliseid järgmisi sekkumisstrateegiaid olete küberkiusamise probleemide korral kasutanud?

*

	Mitte kunagi	Harva	Mõnikord	Sageli	Alati	Ma ei ole küberkiusamise juhtumitega tegelema
Olen õpilastele õpetanud meditatsiooni (hingamisharjutuste)						
Olen kontakteerunud politseiga						
Olen pakkunud küberkiusamise ohrvile tehnilist tuge (nt paroolide vahetamine, kiusaja blokeerimine, ekraanipiltide tegemine jne)						

Olen korraldanud arutelusid ja tegevusi küberkiusamise temaatika kohta						
Olen otsinud abi väljaspool kooli						
Olen abi/nõu küsinud kolleegidelt						
Olen teavitanud juhtkonda						
Olen suhelnud peredega (mõlema osapoole)						
Olen teinud ettepanekuid teha ümberkorraldusi klassiruumis ja/või koolikeskkonnas üldiselt						
Olen suhelnud ohvriga						
Olen suhelnud küberkiusajaga						
Olen olnud ükskõikne/eiranud seda teemat						

13. Kui eelmise tabeli väidetes puudus midagi, mida soovite lisada sekkumisstrateegiatega seoses, siis siia saate lisada.

14. Mille kohta vajaksite küberkiusamise ja selle sekkumise puhul lisateadmisi/täiendkoolitusi?

Täna vastamast!

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kadi Tisler,

(autori nimi)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Sotsiaalpedagoogide hinnangud iseenda ja kooli valmisolekule õpilaste vahelise küberkiusamise probleemiga tegelemiseks ning sekkumiste kasutusest“,

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on Karin Naruskov,

(juhendaja nimi)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kadi Tisler

18.05.2022